

MITUL JERTFEI ZIDIRII

Maria – Nicoleta Ciocian¹

“Prin științe și prin arte națiile înfrățite
In gândire și în pace drumul slavei îl găsec”
(Grigore Alexandrescu)

Termenul de “cultură” este urmărit în sensul de a ști, definit ca ansamblul aspectelor intelectuale proprii unei civilizații, unei națiuni, ansamblul activităților supuse normelor sociale și istorice și al modelelor de comportament transmisibile prin educație.

Termenul se referă și la ansamblul de cunoștințe ale unui individ și la creatorul de valori spirituale.

Elemente de interculturalitate pot fi cauzate de poziția geografică, de aspecte etnografice, de obiceiuri, credințe, datini, legi. Un loc important îl are creația populară, balada care evidențiază aspecte concrete, asemănări și deosebiri între popoare. Istoria a fost și rămâne calea care dă contur identității și diferenței, interculturalității.

Fenomenul devine artă cu cele două componente – imediată și universală.

Dimensiunea și intensitatea acestui fenomen de legătură culturală dintre nații pot fi foarte bine circumscrise analizând mitul jertfei pentru creație la cele două popoare (români și maghiari).

Ne propunem o analiză comparativă – în limitele inerente oricărei interpretări de acest fel – a mitului jertfei zidirii la cele două popoare.

Vom stăruie atât asupra raportului dintre trei versiuni românești – Legenda „Mănăstirii Argeșului” sau „Legenda Meșterului Manole” (varianta Vasile Alecsandri, Tudor Pamfile și G. Dem. Teodorescu), cât și asupra asemănărilor și deosebirilor dintre aceste versiuni și varianta maghiară a baladei (*Soția zidarului Kelemen* sau *Soția zidită*) în traducerea lui Petre Saitiș, subliniind în acest fel strânsele legături lingvistice și complexitatea relațiilor dintre cele două nații. Se poate vorbi de influențe lingvistice clare (motivele care nu apar în stare pură, ci în forme contaminate de la un popor la altul), de schimburi culturale intense reflectate în folclorul românesc și cel maghiar.

George Călinescu considera tema jertfei zidirii printre cele mai importante mituri ale românilor. Subiectul baladei e mai mult decât o înlănțuire de întâmplări, e pătruns de „forțe tainice și astfel devine mit” (Caracostea 1969: 43).

Dacă privim schematic scara motivelor prezente în mitul jertfei zidirii în literatura română și în literatura maghiară (doar în versiunea tradusă de Petre Saitiș), deosebirile sunt minore, iar scheletul de bază al cântecului cuprinde următoarele motive: nestatornicia zidurilor, necesitatea zidirii în temelii a unei femei, sacrificarea primei dintre soțiile meșterilor, încercarea de a opri soția care urmează a fi zidită.

---

¹ Universitatea “Babeș-Bolyai”, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, DPPD, Cluj – Napoca

Dacă privim însă dezvoltarea și stilizarea dată temelor alcătuitoare, deosebirile sunt mai însemnate decât s-ar părea.

Balada are la bază, așa cum consideră Mircea Eliade, un „scenariu mitico-ritual”(Taloș 1973: 391), iar vechimea acestuia s-a pierdut în vreme, păstrându-se doar caracterul ritual al textului.

Balada Meșterului Manole e reductibilă la un arhetip – „nimic nu poate dura până nu i se conferă un suflet”². Creația este strâns legată, în mentalitatea populară, de noțiunea de jertfă. “Omul nu poate crea nimic desăvârșit decât cu prețul vieții sale. Numai Dumnezeu poate crea fără să-și sărăcească sau să-și diminueze ființa. Omul fiind făptură, fiind el însuși creat, este steril atâta timp cât nu-și însuflețește creația mâinilor sale cu jertfirea sa sau a aproapelui. De aceea, un lucru nou făptuit este primejdios; este o formă a morții, este ceva care încă nu trăiește și nu va putea trăi decât absorbindu-și un suflet – al primei ființe care intră în contact cu el”(Eliade 1943: 46).

Insuflețirea și promisiunea trăinicieii unei construcții se poate realiza doar prin „întruparea” unei ființe umane în zidul clădirii – o „moarte rituală” – o continuare a vieții, dincolo de trupul de carne, în corpul de piatră al clădirii.

Ion Seuleanu în *Prefața* la traducerea lui Petre Saitiș consideră că balada maghiară, “crescută într-un spațiu folcloric propice interferențelor, contactelor și schimburilor culturale intense, reflectă cu destulă fidelitate o situație particulară”(*** 1975: 9): recunoașterea, în cuprinsul ei, a unor teme și motive din fondul comun european, precum și “urme ale vechilor întâlniri cu eposul sud-est european (teme, motive, vagi elemente de arhitectonică etc.)”(*** 1975: 9). În concepția majorității folcloriștilor, motivul jertfei zidirii reprezintă extremitatea vestică a răspândirii motivului literar balcanic.

Variantele în discuție reflectă atât elemente comune, cât și diferențe specifice dintre două popoare din sud-estul Europei.

Versiunile românești configurează căutarea unui loc³ pentru ridicarea unei mănăstiri⁴, iar versiunea maghiară „vrea să insiste asupra priceperii meșterilor, prin aceea că ei construiesc înalta cetate a Devei”(Taloș 1973: 379).

“Doisprezece meșteri mari se sfătuiră, / Falnica Cetate-a Devei de-o zidiră”(*** 1975: 104).

Balada românească⁵ nu precizează explicit câștigul material pentru care s-ar realiza construcția, pe când varianta maghiară notează:

² “Ritualul construcției a dat naștere unui număr considerabil de legende despre oamenii îngropați de vii la temelile unui palat, pod, cetate etc. Aceste legende se întâlnesc în multe regiuni europene și asiatice, dar numai în sud-estul Europei au fost creatoare de balade, adică de produse literare autonome. Putem deci afirma următoarea secvență: ritual de construcție – legenda victimelor jertfite – baladă. Pe de altă parte, ritualul de construcție este și el o consecință << teoretică>> a unui mit cosmogonic și a unei întregi metafizici arhaice, care afirmă că nimic nu poate dura dacă nu are un << suflet>> sau nu este << însuflețit >> - Mircea Eliade, *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, Editura Publicom, București, 1943, pg. 21 – 22.

³ “ Pe Argeș în gios, / Pe un deal frumos / Negru-vodă trece / Cu tovarăși zece. / Nouă meșteri mari, / Calfe și zidari, / Si Manole, zece, / Care-i și întrece. / Merg cu toți pe cale / Să aleagă-n vale / Loc de monastire / Si de pomenire”-*Legenda “Mănăstirii Argeșului” sau Legenda „Meșterului Manole”* (versiunea Vasile Alecsandri) în ***, *Legenda “Mănăstirii Argeșului” sau Legenda „Meșterului Manole” în trei versiuni – autentice monumente ale folclorului românesc*. ediție îngrijită de Florian Tucă et al., Editura Sylvi, București, 2002, pg.12-13).

“ Pe Argeș în jos / Pe un aml frumos, / Negru-vodă trece / Cu tovarăși zece, / Si cu doisprezece. / Si ei tot mergeau / Si tot plănuiau / Si nu mai aflau / Loc de mănăstire / Si de pomenire. / Chip de pomenire. / Pentru-nchinăciune” - *Legenda “Mănăstirii Argeșului” sau Legenda „Meșterului Manole”* (versiunea lui Tudor Pamfile) în *Op. Cit.*, pg. 34-35.

“ In sus pe Argeș, / prin ăl cărpeniș, / prin ăl aluniș, / plimbă-se, plimbă / domnul Negru-vodă / pe dalba-i moșie / c-o verde cocie, / verde zugrăvită / ntr-aur poleită, / cu opt telegari, / cu nouă zidari, / nouă meșteri mari, /și Manole zece, / care mi-i întrece, / stă inima-i rece. / Ei că mi-au umblat / țara-lung și-n lat / [...] / dar tot n-au găsit / un zid învechit, / un zid părăsit, / rămas de demult”- *Legenda “Mănăstirii Argeșului” sau Legenda „Meșterului Manole”* (versiunea lui G.Dem. Teodorescu) în *Op. Cit.*, pg. 60-61.

⁴ “Orice lume nouă care se creează în istorie implică negreșit o etapă <<haotică >>, asemenea haosului premergător Creației, și o etapă <<cosmizantă>>, identică evenimentelor care au dus la facerea și organizarea lumii” – Mircea Eliade, *op. cit.*, pg. 16.

⁵ Versiunea lui Tudor Pamfile notează doar: “ De ce nu i-a plăcea [lui Negru-vodă] / Un ban să nu-i dea / De n-a isprăvi, / Capul giurui, / Să-i taie și mâini, / Să le dea la câini” – *op. cit.*, pg. 33-34.

“ Pentru-o jumătate baniță de aur, / Pentru-o jumătate baniță de argint“(*** 2002(versiunea Tudor Pamfile): 34).

Motivul zidului părăsit e specific doar folclorului românesc⁶. I se părea lui Negru-vodă izbânda mai sigură dacă relua o construcție abandonată? D. Caracostea interpretează acest element ca fiind introdus “pentru a întări atmosfera fatidică a baladei “(Caracostea193? : 155), adică e o “creație ce ține de structura estetică a materialului, iar nu de implicațiile sau reminiscențele sale metafizice sau rituale“(Eliade 1943 : 71). Dar obiceiul era altul: resturile vechilor încercări de construcție sunt ocolite și considerate ca fiind nefaste, căci un act de creație nu e o reluare a unei vechi nereușite. Aici, însă, e vorba, cum subliniază Mircea Eliade, de o repetare a unor acțiuni eșuate, repetare care se face în sens pozitiv, de o multiplicare a centrului, căci “întreaga viață a omului e, în realitate, o continuă reluare a unor gesturi primordiale” (Eliade 1943 : 71). O construcție nouă se fundamentează printr-o ceremonie care are ca scop găsierea și consacarea unui centru, urmată apoi de transformarea lui în altar. „Orice act de fundare este copia actului primordial de creație și noua cetate [construcție] devine implicit o *imago mundi*” “(Eliade 1943 : 79). Zidul părăsit și neisprăvit e, aici, simbolul centrului lumii, iar “ceea ce face omul are sorți de izbândă numai întrucât imită ceea ce a făcut divinitatea, pentru că numai sacrul poate crea în chip real; dar divinitatea creează arhetipal, adică <<în acel timp >>, o dată pentru totdeauna; omul, ca să poată nădăjdui în realitatea celor pe care le face el, trebuie să creeze nu numai în conformitate cu actul divin, ci și <<în acel timp>> când a avut loc actul divin. Deci, simbolic vorbind, el *reface* Creația, cosmogonia”“(Eliade 1943 : 98).

Specifice doar versiunilor românești sunt și celelalte individualități întâlnite în drumul căutărilor unui zid părăsit și neisprăvit (purcărașul sau ciobănașul), singurele care dau posibilitatea desfășurării actului de construcție (căci numai ele știu unde se află zidurile învechite și părăsite). Negru Vodă spulberă temerile legate de posibila dispariție a animalelor pe care le păzesc și face o promisiune acestor oameni care mărturisesc existența unui zid părăsit și neisprăvit.

“Tată, cum mergea / Că-n drum ajungea / Pe-un biet ciobănaș,/ Din fluier doinaș,/ Si cum îl vedea / Domnul îi zicea”(*** 2002(versiunea lui V. Alecsandri) :13).

“Tată, cum mergeau / Si cum tot zoreau, / Pe cale, cărare, / Pe drumul cel mare, / Ei mi-s ajungeau / Mândru flăcăuș,/ La oi strungăraș./ Oile-mi păzea,/ Din fluier doinea / Si nu bindisea / Negru-vodă sta / Si se tot chitea,/ Din gură zicea:/ <<-Mândru flăcăuș,/ La oi strungăraș,/ Pe unde-ai trecut / Nu ai fost văzut?/ De-un zid învechit / Si nemântuit?>> / [...] / <<-Doamne Negru-vodă,/ Pe unde-am trecut /Cu turma păscând,/ Spun drept c-am văzut / Un zid învechit,/ Un zid părăsit / Si neisprăvit,/ Foarte mucezit: / Si că mi-i de turmă,/ Că nu-i dau de urmă,/ Că v-aș arăta / Si v-aș îndrepta>>/ Vodă ce-mi zicea?/ <<- I-hai! Strungăraș,/ Mândru flăcăuș,/Pui de românaș,/ De ți-a pieri una,/ Tie ți-o da două;/ Si de piere două,/ Tie ți-o da la loc nou>>/ Foaie arțăraș,/ Mândru flăcăuș / La oi strungăraș,/ Turma și-a lăsat,/Turma și-a uitat./ Si mi s-a luat / Tot cu Negru-vodă,/ Cu nouă zidari / Doispre’ce pietrari,/ Nouă calfe mari,/ Si Manole zece,/ Care mi-i întrce”(***2002 (versiunea lui Tudor Pamfile): 38).

“Ei că-mi tot cătau,/ dar nu nemereau / ăl zid învechit / și neisprăvit,/ de mult părăsit:/ fără că-mi găsea / și îmi întâlnea / noiaș / purcăraș,/ porcii tot păzind,/ marmură-ntărcând,/ Bună ziua da;/ el le mulțamea,/ domnul, de-l vedea,/ vreme nu pierdea,/ ci mi-l întreba,/ din gură-i zicea:/ <<- Noiaș / purcăraș,/ porcii tot păzind,/ marmura-ntorcând,/ nu cumv-ai văzut / pe unde-ai trecut / un zid învechit / și neisprăvit,/ de mult părăsit?/ Dacă l-ai văzut / Si l-ai cunoscut,/ hai cu noi îndată,/ hai de ni-l arată,/

⁶ “<<- Mândru ciobănaș / [...] / Nu cumv-ai văzut / Pe unde-ai trecut / Un zid părăsit / Si neisprăvit>>”- *Op. Cit.*, pg. 13).

„ <<-Mândru flăcăuș,/ La oi strungăraș,/ Pe unde-ai trecut / Nu ai fost văzut / De-un zid învechit / Si nemântuit?” - *Legenda “Mănăstirii Argeșului”sau Legenda „Meșterului Manole”* (versiunea lui Tudor Pamfile) în *Op. Cit.*, pg. 36.

“Ei că mi-au umblat / țara-n lung și-n lat:/ [...] / dar tot n-au găsit / un zid învechit, / un zid părăsit / rămas de demult” - *Legenda “Mănăstirii Argeșului”sau Legenda „Meșterului Manole”* (versiunea lui G. Dem. Teodorescu) în *Op. Cit.*, pg. 60-61.

că te-oi răsplăti / și te-oi milui / cu milă de domn ca de Dumnezeu>>/ [...] / << / Hai cu noi îndată,/ hai de ni-l arată!>> // Noiaș / purcăraș / ce mi-i răspundea,/ vorbe ce-i vorbea? / << - Doamne Negru-vodă,/ nu pot, vai de mine,/ io să merg cu tine./ Porcii d-oi lăsa,/ de necaz oi da:/ lupii c-or veni,/ turma mi-or răzni,/ stăpânul m-o bate / bătaie de moarte>> // Domnul, d-auzea,/ iar se întorcea / și, măre,-i zicea:/ <<- Noiaș / purcăraș,/ io mi te-oi cinsti,/ io te-oi milui,/ porcii ți-oi plăti:/ scroafa cu porcei / o sută cinci lei;/ de tot mascurul / ți-oi da galbenul!>>” (** 2002 (versiunea lui G. Dem. Teodorescu): 65-67).

Traducerea lui Petre Saitiș nu precizează începerea construcției pe un astfel de rest, ci notează doar începerea construcției de cum ajung în Deva.

“Cum sosiră-n Deva, ei se apucară, / Si cetății mândru zid îi ridicară” (** 1975: 104).

În folclorul românesc, “începutul lucrului are ceva neobișnuit, o anumită grabă înfrigurată, prevestitoare parcă și ea de întâmplări neobișnuite” (Talos 1973: 227).

“Meșterii grăbea, / Sforile-ntindea, / Locul măsura, / Sanțuri largi săpa / Si mereu lucra.” (** 2002(versiunea Vasile Alecsandri): 16).

“Manole stătea / Si se socotea, / Planuri că socotea / Si nu zăbovea, / Lucrul că pornea, / Sforile-ntindea, / Locul măsura / Si se apuca, / Zidul că pornea / Zidul că suia, / Si se ridica” (** 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 40).

“Foaie și-o lalea, / Manole-ncepea: / Sforile-ntindea, / Lucrul că-mi zorea / Zidul că-mi zidea” (** 2002(versiunea G. dem. Teodorescu): 70), versiunea maghiară nejustificând surparea zidurilor în nici un fel: “Pân la prânz zidea, seara se surpa, / Dup-amiază, iar, lucra în zadar”(** 1975 : 104).

Motivul dărâmării zidurilor e exprimat concis în toate versiunile:

“Dar orice lucra, / Noaptea se surpa! / A doua zi iar, / A treia zi iar, / A patra zi iar,/ Lucra în zadar” (** 2002(versiunea Vasile Alecsandri): 16).

“Foaie de lalea, / Geaba se-trecea, / Geaba tot zorea / Din zori până-n noapte, / Cu sudori de moarte, / Că orice lucra, / Ziua ce zidea, / Noaptea se surpa / Zi întâia așa, / A doua așa / A treia așa, / Pân la săptămână. / Meșterii sileau / Si mereu lucrau”(** 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 40-41).

“Dar ce se-ntâmpla? / Ziua ce-mi zidea / Noaptea se surpa, / C-așa Domnul va / Așa, tot așa, / Ei se tot cerca, / Zidul că-ndrepta, / Zidul că-ntărea. / Trei ani că lucra, / Dar geaba era: / Ziua ce-mi zidea, / Noaptea se surpa”(** (versiunea G. Dem. Teodorescu): 70).

“Pân la prânz zidea, seara se surpa; / Dup-amiază, iar, lucrau în zadar”(** 1975: 104).

Soluția ieșirii din impas e găsită fie de Manole, fie de toți meșterii (numai în versiunea lui Alecsandri apar amenințările lui Negru-vodă: “Domnul se mira / S-apoi îi mustra, / S-apoi se-nfuria / Si-i amenința / Să-i puie de vii / Chiar în temelii!”) (** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 16).

“Manole sta / Nici că mai lucra, / Ci mi se culca / Si un vis visa” (** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 16-17).

“Da Manole sta, / Nici că mai lucra, / Ci mereu gândea / Si se chibzuia / Si mi se culca,/ Dar cum se culca. / El, mări, visa / Visul aieva” (** 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 40-41).

“Soarele când asfințea, / Lucrul când lăsa, / Acas nu-mi pleca, / La zid că mânca. / Noaptea când sosea, / Pe zid se culca / S-abia ațipea. / Dormea, nu dormea, / Un vis că visa, / Un vis aieva”(** 2002 (versiunea G. Dem. Teodorescu) :71-72).

“Meșterii atuncea rău se năcăjiră, / Cum să-nalțe zidul, măre, se vorbiră. / După ce gândiră și se sfătuiră, / Doisprezece meșteri astfel hotărâră” (** 1975:104).

Textul maghiar evidențiază spiritul de solidaritate și reușita efortului comun.

Episodul depunerii jurământului e absent în *Soția zidarului Kelemen*, pe când folclorul românesc insistă asupra acestui fapt:

“Deci dacă voiți / Ca să isprăviți / Sfânta monastire / Pentru pomenire, / Noi să ne-apucăm / Cu toți să giurăm / Si să ne legăm, / Taina s-o păstrăm” (***) 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 18).

“Deci voi, meșteri mari, / [...] / Voi fâgăduiți / Si vă juruiți / Pe pâine, pe sare, / Pe sfinte icoane / Si pe zilișoare” (***) 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 42-43).

“Hai să ne-nchinăm, / Hai să ne legăm / Si hai să jurăm / Jurământul mare / Pe pâine, pe sare / Pe sfinte icoane (***) 2002 (versiunea G.Dem. Teodorescu): 74).

Versiunea lui G. Dem. Teodorescu notează încercarea lui Manole de a se sustrage nenorocirii, respectând totuși jurământul:

“Manole că-mi sta, / La zid că mânea / S-acolo dormea / Cu capul p-o piatră, / Pustia s-o bată. / [...] / Iar când se scula / In cap cu ziua, / Hârtie-mi lua, / Scrisoare-mi scria / Și-acas-o mâna: / Scrisoare pe vânt, / Răspuns pe pământ. / La slugă c-o da / Și-acas-o ducea / La dalba Caplea. / Iar dalba Caplea / Ea dac-o vedea, / Ea dac-o primea, / Scrisu-i cunoștea, / Mult se bucura. / Cartea că-mi lua, / Cartea-mi desfăcea, / Frumos mi-o citea. / Manole-i scria: / << Drăguță Caplea, / soțioara mea, / ai un bou bălan / ce-i pierdut de-un an. / Ia să mi te scoli, / Crânguri să-mi răscoli. / De l-ai nimeri / Și de l-ai găsi, / Ia să mi-te-apuci / La tăiat să-l duci / Și din carnea lui / Bucate să-mi faci, / La zid să-mi aduci / Pe nor și pe ceață / Joi de dimineață>>.” (***) 2002 (versiunea G.Dem.Teodorescu): 77-78).

Prezența slugii e semnalată atât în versiunea maghiară, cât și în cea a lui G. Dem. Teodorescu, dar cu funcție diferită (varianta maghiară prezintă sluga ca însoțitoare și conducătoare a soției lui Kelemen spre locul zidirii, precum și un fel de trimis spiritual al soțului pentru a-și întoarce soția din drum, pentru a o salva de la moarte – “Hai să ne întoarcem, buna mea stăpână! / Visu-mi de-astă noapte nu-i deloc a bună. / Parcă la zidarul Kelemen eram / Si-n ograda-i largă singur mă aflam ” (***) 1975:104); iar versiunea lui G. Dem. Teodorescu prezintă sluga ca mesager, ca trimis al soțului cu răvaș soției Caplea – “scrisoare pe vânt / răspuns pe pământ, / La slugă c-o da / și-acas-o ducea” (***) 2002 (versiunea G.Dem.Teodorescu):77).

Visul are funcții diferite în cele patru variante: în *Soția zidită*, visul e al slugii care încearcă să o împiedice pe stăpână să continue drumul spre moarte - “Hai să ne întoarcem, buna mea stăpână! / Visu-mi de-astă noapte nu-i deloc a bună” (***) 1975: 104) – în versiunea lui Alecsandri și Tudor Pamfile, visul e al lui Manole - un soi de inițiativă necesară în terminarea monastirii. Versiunea lui G. Dem. Teodorescu precizează și locul unde Manole se culcă și visează.

“ Soarele când sfințea, / Lucrul când lăsa./ Acas nu-mi pleca,/ La zid că mânca./ Noaptea când sosea, / Pe zid se culca / Și-abia ațipea. / Dormea, nu dormea, / Un vis că visa, / Un vis aievea” (***) 2002 (versiunea G.Dem.Teodorescu): 71-72).

Conținutul visului lui Manole e prezentat în toate cele trei versiuni românești.

“O șoaptă de sus / Aievea mi-a spus / Că orice am lucra / Noaptea s-a surpa / Până-om hotări / In zid de-a zidi / Cea-ntâi soțioară, / Cea-ntâi surioară / Care s-a ivi mâni în zori de zi, / Aducând bucate / La soț ori la frate.” (***) 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 18).

“De când m-am culcat,/ Iată ce-am visat: / Se făcea, făcea, / Si se arăta / Ciohodar nemțesc / Pe zidul domnesc. / El că tot striga / Si tot cuvânta: / <<Geaba tot lucrați / Si vă supărați, / Că n-ăți isprăvi / Pân ce n-ăți zidi / Chiar în temelie / Tânără și vie / De-o dalbă soție.>>” (***) 2002 (versiunea G. Dem. Teodorescu): 42-43).

“Si io am visat,/ vis adevărat, / că-n zadar trudim / până n-om clădi, / până n-om zidi / chiar în temelie, / tânără și vie / d-o dalbă soție” (***) 2002 (versiunea G. Dem. Teodorescu): 73-74).

Construcția nu e ființă, nu are suflet, dar, pentru a dăinui, ea trebuie să conțină viață, nu poate dura decât dacă e însuflețită – e “un soi de vampirism al lucrurilor făcute de mâna omului” (Eliade 1943 : 67).

In versiunea lui Alecsandri și a lui G. Dem. Teodorescu, e osândită a fi zidită prima ființă (soțioară, surioară sau mândrișoară) care se va apropia de locul zidirii în dimineața următoare visului.

“ Pân-om hotărî / In zid de-a zidi / Cea-ntâi sișioară, / Cea-ntâi surioară / Care s-a ivi / Mâni în zori de zi, / Aducând bucate / La soț ori la frate.“ (***) 2002(versiunea Vasile Alecsandri): 18).

“ în zadar trudem / până n-om zidi / chiar în temelie, / tânără și vie / d-o dalbă soție./ Hai să ne-nchinăm, / hai să ne legăm / și hai să jurăm / jurământul mare / pe pâine, pe sare, / pe sfinte icoane: / care mândrișoară, / care soțioară / întâi c-o veni / joi de dimineață, / pe nor și pe ceață, / aici în departe, / s-aducă bucate, / voi s-o apucați, / în brațe s-o luați, / în zid s-o aruncați / cu cap să scăpați” (***) 2002 (versiunea G.Dem. Teodorescu): 74-75).

In versiunea lui Tudor Pamfile și în cea maghiară, doar soția e osândită a fi jertfită, prima soție, “tânără și vie”, așadar pe cea mai dragă și mai apropiată celor care lucrează; nu se sacrifică străini sau persoane necunoscute ziditorilor – un fel de „jertfire de sine” (Eliade 1943: 48).

“<< Geaba tot lucrați / Si vă supărați,/ Că n-ăți isprăvi / Pân ce n-ăți zidi / Chiar în temelie / Tânără și vie,/ De-o dalbă soție>>.“(***) 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 42-43).

“ – Prima soțioară ce-o veni, pe loc,/ Frumușel s-o prindem, s-o zvârlim în foc / Si cu var cenușa s-o amestecăm, / Numai astfel, poate, zidul să-l nălțăm“(***) 1975: 104).

Sensul sacrificiilor de construcție este unul conform modelului divin, conform actului de creație inițial. “Sensul original al acestor sacrificii nu era: se jertfește pentru ca să se însuflețească un lucru – ci: se jertfește pentru că așa s-a făcut <<la început>>, când au luat naștere lumile, și pentru că numai așa se însuflețește un lucru și i se conferă realitate și durată“(Eliade 1943: 63-64).

Zidarii depun jurământ⁷ pentru păstrarea făgăduinței, dar tovarășii lui Manole îl încalcă. Versiunea maghiară nu notează nici jurământul, nici încălcarea sau păstrarea acestuia, ci se face în mod direct trecerea la dialogul dintre soția lui Kelemen și sluga acestora pentru a porni la Cetatea Devei.

“– Sluga mea mai mare, sluga mea cea dragă, / La bărbatul meu hai, să ajung degrabă./ Mergi de-nhamă caii, cât de iute-i știi!/ Soața lui Kelemen astfel porunci“(***) 1975: 104).

Variantele românești prezintă ruga lui Manole pentru a-și întoarce soția din drum, pe când, în versiunea tradusă de Petre Saitiș, atât scurta rugă a lui Kelemen concentrată într-un singur vers (“Si dacă-i vedea, astfel se ruga:/ - Să ajungă aicea, Doamne, nu-i lăsa!”(***) 1975: 105)), cât și visul slugii au rol de întoarcere din cale a soției, de evitare a primejdiei.

“Hai să ne-ntoarcem, buna mea stăpână!/ Visu-mi se-astă noapte nu-i deloc a bună./ Parcă la zidarul Kelemen eram / Si-n ograda-i largă singur mă aflam // Si-o fântână-adâncă-n mijlocu-i avea / Si-n fântână fiul său s-a înecat. / Nu-i a bună visul care l-am visat // Hai să ne întoarcem, buna mea stăpână!“ (***) 1975: 104).

Dar nici rugămintele către cer ale lui Manole (din versiunile românești), nici visul slugii (din versiunea maghiară) nu o întorc pe soție din drumul ei.

Soția ajunge la zidari poate pentru că Manole nu mai imploră apariția vreunui obstacol, “ceea ce poate însemna și o înțelegere de către el a destinului”(Talos 1973: 232), dar și dorința finalizării construcției.

“Ea mereu venea,/ Pe drum șovăia / Si s-apropia / Si amar de ea / Iată c- ajungea!”(***)2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 22).

“Cu grabă pleca / Si la drum zorea, / Si venea-venea / Iată că sosea!”(***)2002 (versiunea Tudor Pamfile): 50-51).

“ Dar ea, vai de ea,/ dacă-mi tot venea / că-mi intarsia, / nu se speria, / nici se-mpiedica, / și nici se-ntorcea, / ci drumul / cotea / și câmpul / tăia; / la mers că zorea, / pân s-apropia, / la

⁷ “Cu toți să giurăm / Si să ne legăm / Taina s-o păstrăm“ – *Legenda “Mănăstirii Argeșului”sau Legenda „Meșterului Manole”* (versiunea Vasile Alecsandri) în *Op. Cit.*, pg.18-19.

“ Voi făgăduiți / Si vă juruiți / Pe pâine, pe sare / Pe sfinte icoane / Si pe zilișoare“ – *Legenda “Mănăstirii Argeșului”sau Legenda „Meșterului Manole”* (versiunea Tudor Pamfile) în *Op. Cit.*, pg. 43.

“ Hai să ne-nchinăm, / Si să ne legăm / și hai să jurăm / jurământul mare / pe pâine, pe sare, / pe sfinte icoane“ – *Legenda “Mănăstirii Argeșului”sau Legenda „Meșterului Manole”* (versiunea G. Dem. Teodorescu) în *Op. Cit.*, pg. 74-75.

zid c-ajungea. // Caplea când sosea, / zidari d-o vedea / să răză- ncepea; / bine le părea”(*** 2002 (versiunea G. Dem. Teodorescu): 85-86).

Odată ajunsă, soției lui Kelemen i se comunică soarta care o așteaptă și i se justifică situația prin legământul pe care l-au depus toți zidarii, că “numai astfel zidul nu s-a prăbuși / și-n argint și aur plata vor primi”(*** 1975: 105). Așadar, soția lui Kelemen e jertfită și pentru aurul și argintul făgăduit ca plată pentru zidirea cetății Devei.

Tot în versiunea tradusă de Petre Saitiș, femeia nu e zidită de vie, ci e aruncată în foc, amestecându-i-se cenușa cu var.

“Că noi lege pus-am, lege c-om zidi / Prima soțioară care va veni./ Frumușel om prinde- o-n foc o vom zvârli / Si cu var cenușa i-om învălui, / Numai astfel zidul nu s-a prăbuși / Si-n argint și aur plata vom primi”(*** 1975: 105).

Momentul premergător respectării jurământului e punctat, în versiunea maghiară, de mai multe elemente: înștiințarea soției despre ce urmează să i se întâmple, motivele pentru care va fi sacrificată (zidul va rezista, iar zidarii își vor primi plata), rugămintea soției de a-și lua rămas-bun de la cei rămași acasă (de la copil și de la surate), întoarcerea acasă, revenirea la Cetatea Devei unde va fi sacrificată.

“Pricepându-i vorba, când îl auzi,/ Buna lui soție astfel îi grăi: /- Ucigașii mei, stați, mai așteptați, / Bun rămas să-mi iau de la cei lăsați:// Prietenele mele, fiul meu cel drag, / Dar când moartea vine, pentru mine, biată, / Clopotul nu bate nici măcar o dată!// S-a întors în grabă tânăra femeie, / Pentru totdeauna bun rămas să-și ieie, / De la copilașul ce-o așteaptă acasă / Si de la surate bune ce le lasă.// Spre Cetatea Devei pleacă iar la drum./ Negru ca mormântul drumu-i pare acum./ Cum sosi, zidarii-n foc o aruncară / Si cu var cenușa i-o amestecară./ Numai astfel zidul nu s-a mai surpat / Si-n argint și aur plata li s-a dat //”(*** 1975: 105-106).

De subliniat apelativul (“ucigașii mei”) cu care soția lui Kelemen le vorbește zidarilor, rugându-i să amâne momentul sacrificiului pentru a-și lua rămas-bun de la cei dragi și acuzându-i de uciderea și de moartea ei fără nici o bătaie de clopot –un fel de tănuire a dispariției violente.

“- Ucigașii mei, stați, mai așteptați, / Bun rămas să-mi iau de la cei lăsați:// Prietenele mele, fiul meu cel drag, / Dar când moartea vine, pentru mine, biată, / Clopotul nu bate nici măcar o dată! ”(***1975: 105-106).

Cele trei versiuni românești nu notează o conștientizare din partea soției a propriei morți înainte de începerea zidirii ei și nici vreun reproș adus meșterilor sau soțului.

“ Meșterii cei mari,/ Calfe și zidari, / Mult înveselea / Dacă o videa, / Iar Manea turba, / Mândra-și săruta, / In brațe-o lua, / Pe schele-o urca, / Pe zid o punea, / Si glumind zicea: / << Stai, mândruța mea, / Nu te spăria, / Că vrem să glumim / Si să te zidim!>>/ Ana se-ncredea / Si vessel râdea / Iar Manea ofta / Si se apuca / Zidul de zidit, / Visul de-mplinit./ Zidul se suia / Si o cuprindea / Pân la gleznișoare,/ Pân la pulpișoare,/ Iar ea, vai de ea!/ Nici că mai râdea,/ Ci mereu zicea:/<< Manoli, Manoli,/ Meștere Manoli!/ Zidul rău mă strange / Trupușoru-mi frânge!>>/ Iar Manea tăcea / Si mereu zidea, / Zidul se suia, / Si o cuprindea / Pân la gleznișoare, / Pân la pulpișoare, / Dar ea, vai de ea, / Tot mereu plângea / Si mereu zicea: /<<Manoli, Manoli!/ Meștere Manoli!/ Zidul rău mă strânge,/ Copilașul-mi frânge!>>/ Manole turba / Si mereu lucra./ Zidul se suia / Si o cuprindea / Pân la costișoare.../ Pân la buzișoare./ Pân la ochișori, / Incât, vai de ea!/ Nu se mai videa, / Ci se auzea / Din zid că zicea:/ << Manoli, Manoli!/ Meștere Manoli!/ Zidul rău mă strange, / Viața mi se frange!>>” (*** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 23-26).

“ Meșterul Manole, / [...] / Cu grai grăia: / << Doisprezece pietrari, / Nouă meșteri mari, / Luați de-o zidiți, / Să nu mi-o trudiți. / Si-o zidiți de vie / Chiar în temelie.>>/ Meșterii râdeau / Si cu ea glumeau / S-apoi mi-o luau, / Pe zid mi-o puneau, / In zid o zideau./ Dar ea, vai de ea,/ Ea nu mai râdea / Ci cu grai grăia: <<- Doisprezece pietrari, / Nouă meșteri mari, / De a fi cu glumă / Gluma nu vi-i bună!>> / Manole auzea, / Din gură ofta, / Nimic nu zicea. / Zidul se suia și se ridica / De la gleznișoare pân la pulpișoare, / De la pulpișoare / pân la țâțișoare, / De la țâțișoare / pân la ochișori./ Meșterii zoreau / Si

mi-o înveseleau, / Cu lucrul grăbeau./ Si tot s-auzea și se deslușea /<< / Manole, Manole,/ Soțiorul meu,/ Dulcișorul meu, / Zidul că mă strange./ Tâțișoara-mi strange,/ Lăptișotu-mi curge,/ Copilașu-mi plânge./ Trupușoru-mi frânge!>>/ Manole auzea,/ Cu oftat ofta,/ Cu gura grăia: / << - Taci, mândruța mea,/ Că Dumnezeu vrea / La el să te ia / Si noi să gătim / Si să isprăvim / Ceastă mănăstire /Pentru-nchinăciune>>/<<-Copilașul meu / Cine l-a lăpta?>>/<<- Zânele-or vedea / Si l-or alăpta>>/ <<-Cine l-a scalda?>>/ <<- Ploaia c-a ploua / Si mi l-a scâlda.>> / <<-Cin l-a legăna?>> / << Vântul a sulfa / Si l-a legăna,/ Dulce legănare,/ Pân s-a face mare>>”(*** 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 51-54).

“ Vorba nu sfârșea,/ Plâns că-l îneca / iar el îmi lua pe dalba Caplea, / la zid c-o ducea,/ în zid c-o punea / și zidul zidea,/ din gură-mi striga:/ << Var și cărămidă,/ Că-i pustie multă,/ că-i lucrare lungă!>>// Caplea de-mi vedea, / Zâmbet că-mi zâmbea;/ iar ei mi-o zidea./ Zid că se-nălța,/ Zid că se-ntărea / și mi.o coprindea./ Nici prea mult trecea/ Si ea se-ngijea,/ din ochi căuta,/din gură-mi zicea:/ << De vă e de glumă,/ Gluma nu-i a bună!>>// Dar ei n-asculta / cum se văieta:/ varul că-mi vărsa,/ cărămizi punea, / zidul de-nălța / și mereu zicea:/ <<-Manole, Manole,/ Meștere Manole,/dac-o fi vreo glumă,/ gluma nu e bună,/ zidul că mă strange,/ tâțișoara-mi curge,/ copilașu-mi plânge!>>// Dar Manole sta,/nimic nu zicea, / cu amar plângea./Si zidari zidea,/zidul înălța,/zidul întărea / și mi-o coprindea/și mereu striga:/<<- Var și cărămidă,/ că-i pustie multă,/ că-i lucrare lungă!>>// Si ea, vai de ea,/abia mai putea,/ abia mai sulfa,/ dar tot se ruga / și tot mai zicea:/<<-Manole, Manole,/ meștere Manole,/zidul rău mă strange,/tâțișoara-mi curge,/copilașu-mi plânge>>./Zidul se zidea,/ zidul se-nălța,/ zidul se-ntărea/ și mi-o coprindea,/glasu-i astupa,/și, când se-nălța,/ și, când se-nchea,/ Manole-mi ofta,/ din plâns / înceta,/ răspuns / că-i dedea,/ din gură-i zicea:/<<-Copilașul meu,/ pruncușorul meu,/ vază-l Dumnezeu./ Tu cum l-ai lăsat / în pat / desfășat,/ zînele c-or trece,/ la el s-or întrece,/ și l-or apleca,/ țâță că i-or da;/ ninsoare d-o ninge,/ pe le mi l-o unge;/ ploii când or ploua,/ pe el l-or scâlda;/ vânt când o sulfa / mi l-o legăna / dulce legănare,/ pân s-o face mare!>>// Vorba nu sfârșea,/ plânsu-l îneca / și se depărta./ Iar nouă zidari,/ nouă meșteri mari,/ ei mereu lucra/ și mereu striga:/<<- Var și cărămidă,/ că-i pustie multă, / că-i lucrare lungă!>>/ Zidul se-nălța,/ zidul se-nchea,/ și ce se lucra / noaptea nu cădea,/ pân se isprăvea / sfânta monastire/pentru pomenire;/ dar, pe când lucra,/ tot mai auzea / un glas răgușit,/ un vaiet topit:/ <<-Manole, Manole,/ meștere Manole,/ zidul rău mă strange,/ tâțișoara-mi curge / copilașu-mi plânge!>>”(*** 2002 (versiunea G. Dem. Teodorescu): 87-93).

Zidirea femeii, în folclorul românesc implică, pe de o parte, cererea victimei de a opri gluma și, pe de altă parte, graba zidarilor de a finaliza construcția, nelăsându-se înduplecați de cererile femeii. Trecerea de la gluma aparentă la înțelegerea faptului pe jumătate împlinit nu se face direct în nici una din variantele românești, ci, prin versuri intermediare.

“<<Meștere Manoli! / Meștere Manoli! / Ajungă-ți de șagă,/ Că nu-i bună, dragă>>” (** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 24).

“<<Nouă meșteri mari,/ De a fi cu glumă / Gluma nu vi-i bună!>>”(*** 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 52).

“<<-Manole, Manole,/ meștere Manole,/ dac-o fi vreo glumă,/ gluma nu e bună;”(*** 2002 (versiunea G. Dem. Teodorescu): 89).

La fel, dialogul dintre victimă și zidari “se desfășoară într-un impresionant crescendo, care începe cu apelurile ei de încetare a glumei și se încheie cu cererea deznădăjduită de a i se crește copilul”(Talos 1973: 240). In versiunea lui Tudor Pamfile, soția îi cere lui Manole și forțelor naturii să conlucreze la creșterea copilului.

“<<-Copilașul meu / Cine l-a lăpta?>>/<<- Zânele-or vedea / Si l-or alăpta>>/ <<-Cine l-a scalda?>>/ <<- Ploaia c-a ploua / Si mi l-a scâlda.>> / <<-Cin l-a legăna?>>/<< Vântul a sulfa / Si l-a legăna,/ Dulce legănare,/ Pân s-a face mare>>”(*** 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 54).

Soția lui Manole e jertfită printr-o *moarte violentă* tocmai pentru a-și continua viața “pentru mult mai multă vreme decât i-ar fi fost ursit să și-o continue în corpul său de carne – într-un nou corp, arhitectonic”(Eliade 1943: 100).

In varianta maghiară, secvența zidirii propriu-zise se rezumă la două versuri:

„Cum sosi, zidarii-n foc o aruncară / Si cu var cenușa i-o amestecară”(*** 1975: 106) după care se justifică oarecum crima:

“Numai astfel zidul nu s-a mai surpat / Si-n argint și aur plata li s-a dat” (** 1975: 106).

Necunoscând prezența lui Negru-vodă sau uimirea acestuia la vederea construcției, versiunea maghiară nu notează finalizarea Cetății Deva, accentul căzând pe fiul zidarului Kelemen care își așteaptă mama și care presimte nenorocirea:

“Când s-a-ntors zidarul Kelemen acasă,/ Fiul său nainte s-a grăbit să-i iasă,/ Si l-a-ntâmpinat cu vorbele aceste:/ - Bine-ai venit, tată! Mama unde este?// -Vine pân deseară, tatăl îi grăi./ Nu plânge, copile, nu te necăji!/ Doamne sfinte, iată, seara s-a lăsat,/ Totuși, mama încă nu s-a-napoiat.// Spune, dragă tată, spune-adevărat/ Unde este mama? Ce s-a întâmplat? / - Nu plânge, copile, mâne-o să sosească,/ Li răspunse tatăl, ca să-l liniștească.// - Doamne, dimineața a venit și ea,/ Totuși nu-i acasă încă mama mea./ Spune-mi, dragă tată, spune-adevărat/ Unde este mama? Ce s-a întâmplat?”(**1975: 106-107).

Spunându-i-se unde e mama lui, fiul pornește spre Cetatea Devei pentru un ultim dialog, pentru o ultimă întâlnire cu aceasta. Finalul baladei prezintă moartea copilului înghițit de adâncul pământului.

“La Cetatea Devei, dragul meu băiat,/ E zidită acolo-n zidu-ntunecat./ Auzindu-i vorba, tare năcăjit,/ Spre Cetatea Devei fiul a pornit.// De trei ori acolo, zis-a cu durere:/ - Mama dragă,-o vorbă spune-mi – mângâiere!/ - Nu pot, dragul mamei, zidul rău m-apasă,/ Tare-mi strânge trupul piatra nemiloasă!// Inima-i plesnit-a, s-a deschis pământul,/ Pe copil, cu sete, l-a-nghițit adâncul”(*** 1975: 106-107).

Despre cei doisprezece meșteri nu relatează nimic versiunea tradusă de Petre Saitiș. Nu știm nici ce soartă îi e rezervată lui Kelemen. Aceeași versiune, prin moartea copilului înghițit de pământ lângă zidul Cetății Devei, circumscrie o întâlnire a pruncului cu mama jertfită; amândoi locuiesc aproape după moarte tocmai pentru a-și continua astfel viața într-un alt timp și într-un alt spațiu. Așadar, moartea celor doi e o moarte aparentă, eroii continuându-și viața prin schimbarea trupului – al mamei în cenușă și al fiului în pământ.

Folclorul românesc, în schimb, notează sosirea domnitorului la închinăciune la noua lui mănăstire, precum și teama acestuia că zidarii ar putea realiza “altă monastire/ Pentru pomenire,/ Mult mai luminoasă / Si mult mai frumoasă”(*** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 27). Emfaza cu care răspund meșterii că ar putea “oricând să zidească/ Altă monastire/ Pentru pomenire/ Mult mai luminoasă / Si mult mai frumoasă!” (** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 28) nu e condamnată de povestitorul popular.

Negru-Vodă, cuprins de invidie că meșterii ar putea ridica mănăstiri mai frumoase, se răzbuună și îi pedepsește, poruncind să fie privați de scările pe care ar putea coborî de pe acoperiș, sancționând astfel semeția lor.

“Domnu-i asculta / Si pe gânduri sta./ Apoi poroncea./ Schelele să strice,/ Scări să le ridice,/ Iar pe cei zidari,/ Zece meșteri mari,/ Să mi-i părăsească./ Ca să putrezească/ Colo pe grindisă,/ Sus pe coperiș”(*** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 28-29).

“Negru-vodă sta,/ Sta și se chitea,/ Apoi poroncea,/ Scările lua/ Si că mi-i lăsa/ Sus pe-acoperiș,/ Vântul să mi-i bată,/ Ploaia să-i răzbată,/ Foamea să-i mănânce,/ Setea să-i usuce,/ Să nu mai trăiască / Sis ă pomenească / D-altă mănăstire / Pentru pomenire / Așa arătoasă,/ Mândră și frumoasă!”(**2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 57-58).

“Vodă ce-mi făcea?/ Porunci poroncea,/ schele că rupea,/ scări că le tăia / și sus mi-apuca,/ și sus că-mi lăsa / pe ai nouă zidari,/ nouă meșteri mari,/ cu Manole zece,/ care mi-i întrece.// Foaie și-o lalea,/ ei, dacă vedea,/ mult se văita / și mult se ruga,/ dar Vodă zicea:/ << - Nu voi să mai fie,/ nici să se mai știe / d-altă monăstire/ chip de pomenire,/ nici să vă siliți,/ să vă bizuiți / ca ea să clădiți!>>/ Si dacă zicea,/ acolo-i lăsa,/ sus pe înveliș,/ sus pe coperiș,/ zidul/ ca să ție,/ vântul să-i adie,/ ploaia/ să-i înmoaie,/ foamea/ să-i îndoiaie”(***2002 (versiunea G. Dem.Teodorescu): 98-99).

Meșterii, rămași pe acoperiș, nu reușesc să învingă văzduhul confecționându-și aripi zburătoare, “de șindrili ușoare”, ci “unde pica / trupu-și despica”(*** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 29) sau “unde picau / stâncă se făceau”(*** 2002 (versiunea Tudor Pamfile): 58) sau “de cum cădea / stană se făcea”(*** 2002(versiunea G. Dem.Teodorescu): 102).

Manole se detașează de restul zidarilor prin aceea că el nu se preface în stâncă, ci “unde cădea / Ce se mai făcea? / O fântână lină,/ cu apă puțină / cu apă sărată / cu lacrimi udată!”(*** 2002 (versiunea Vasile Alecsandri): 31).

“Meșterul Manole,/ Aripi și-a făcut/ Cum s-a priceput,/ Dar unde-a picat/ Dumnezeu a dat/ De-o mândră fântână,/ Cu apă puțină,/ Cu slove săpate,/ Cu slove din carte!”(***2002 (versiunea Tudor Pamfile): 58-59).

“Si el îmi cădea / pe Argeș în jos,/ pe plaiul frumos,/ lângă monăstire / chip de pomenire,/ iar unde-mi cădea,/ cruce se făcea / și d-alătura / cișmea izvora / cu apă curată/ trecută prin piatră,/ cu lacrimi sărate,/ de Caplea vărsate”(*** 2002 (versiunea G. Dem. Teodorescu): 103-104).

Folclorul românesc valorifică pierderea zidarilor, concepută ca metamorfoză în fântână (Manole) și stână (zidarii). Versiunea tradusă de Petre Saitiș nu deschide o asemenea posibilitate.

Versiunile românești ale legendei au păstrat un amănunt bogat în înțelesuri: “ zborul de Icar al Meșterului atât de tragic încheiat în pragul mănăstirii clădite cu prețul vieții soției sale. Era singurul său mijloc de a-și regăsi soția. Nu pentru că a murit și el; ci pentru că și-a întâlnit o *moarte violentă*, care i-a îngăduit, fie și sub forma izvorului care a început să curgă pe locul unde s-a prăvălit el, să rămână aproape de soția sa; mai precis, să existe pe același nivel cosmic în care exista și ea. Nu orice fel de moarte l-ar fi apropiat de soția jertfită; dacă, bunăoară, meșterul ar fi murit de moarte bună câteva zile în urmă și ar fi fost îngropat chiar în cripta mănăstirii, nu e deloc sigur că și-ar fi regăsit soția. Sufletul lui dezrobot de trup ar fi pornit pe drumul hotărât de Dumnezeu tuturor acelora care-și împlinesc destinul aici pe pământ. Dar, pe drumul acesta, el n-ar fi întâlnit, multă vreme, sufletul soției. Pentru simplul motiv că soția lui nu murise – ci numai își schimbase trupul: din trupul se sânge, oase și carne, sufletul ei plecase să locuiască trupul de piatră și zid al mănăstirii“(Eliade 1943: 100).

În ceea ce privește numele care apar în baladă, în cele trei versiuni românești, antroponimul Manole alternează cu Manea și cu vocativul Manoli, pe când, în versiunea maghiară, eroul e numit Kelemen. Soția lui Manole e Ana (în versiunea lui V. Alecsandri) sau Caplea (în versiunea lui G. Dem.Teodorescu), varianta lui Tudor Pamfile și cea maghiară nenumind-o. (versiunea tradusă de Petre Saitiș o cuprinde pe soție în titlu – *Soția zidarului Kelemen (Soția zidită)*). În versiunile românești apare Negru-Vodă, si zidarii ”nouă / și Manoli zece”, iar în varianta tradusă de Petre Saitiș sunt pomeniți doar cei „doisprezece meșteri mari”. În versiunea maghiară, în cea a lui Tudor Pamfile și a lui G. Dem. Teodorescu, copilul nu e numit, iar în versiunea lui Vasile Alecsandri el nu e încă născut.

Cercetarea celor patru versiuni ale acestei capodopere a literaturii populare evidențiază existența și continuitatea legăturilor culturale și importanța apropierii dintre români și maghiari. Rezultatul este expresia recunoașterii și descoperirii rădăcinilor și intereselor comune.

Urmărind motivele existente în folclorul românesc și în cel maghiar, am constatat că fiecare dispune de un anumit număr de asemenea unități specifice, unele dintre ele comune celor două viziuni asupra existenței: decizia începerii unei construcții, motivul surpării zidurilor, motivul alegerii victimei, ruga, motivul visului, acceptarea sacrificiului, zidirea, motivul fântânii, unirea și împăcarea prin moarte violentă.

Celelalte motive constituie diferențele specifice: motivul căutării locului (versiunile românești), motivul construirii unei mănăstiri (variantele românești), motivul construirii unei cetăți (varianta maghiară), motivul visului slugii (versiunea maghiară), motivul visului lui Manole (folclorul românesc), motivul jurământului depus de zidari (folclorul românesc), zidirea trupului (folclorul românesc), zidirea cenușii (folclorul maghiar), motivul drumului înapoi (varianta maghiară), motivul fântânii – trupul lui Manole naște fântâna, iar fiul lui Kelemen se îneacă în fântână (potrivit visului slugii), dialogul tată-fiu (versiunea maghiară), dialogul mamă-fiu (versiunea maghiară).

Numele personajelor sunt expresia identității și interculturalității.

Relația omului cu Dumnezeu exprimată prin ruga celor doi eroi (Manole și Kelemen), concepția despre familie, edificarea cetății și monumentul de artă sunt elemente care particularizează și unesc, în același timp, cele două popoare.

Cercetarea nu și-a propus o analiză completă a variantelor mitului jertfei zidirii la cele două popoare, ci consemnează relații culturale reciproce în variantele amintite. Fenomenul literar, ca unitate și diversitate, înscrie românii și maghiarii în universalitate, “pe drumul slavei”.

Bibliografie

- [1] Caracostea, Dumitru, [193?] *Balada populară română: curs ținut în anul 1932-1933*. [S.I.], [S. N.]
- [2] Caracostea, Dumitru, 1969 *Poezia tradițională românească: balada populară și doina*. Ediție critică de D. Sandru, II, Editura pentru Literatură, București
- [3] Eliade, Mircea, 1943 *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*. Editura Publicom, București
- [4] Taloș, Ion, 1973 *Meșterul Manole – contribuție la studiul unei teme de folclor european*. Editura Minerva, București
- [5] *** 1975 *Balade populare maghiare în versiunea românească a lui Petre Saitiș*. Editura Dacia, Cluj-Napoca
- [6] *** 2002 *Legenda “Mănăstirii Argeșului” sau Legenda „Meșterului Manole” în trei versiuni – autentice monumente ale folclorului românesc*. ediție îngrijită de Florian Tucă et al., Editura Sylvi, București

